

Tekstildilerden Türk Diline Armağanlar

Alper GÜRARSLAN

“**O** tarakta bezi olmamak” deyiminin gerçek anlamını Tekstil Mühendisliği eğitimim sırasında dokuma makinesinin tarak tabir edilen bir parçası olduğunu öğrendiğim zaman anlamıştım. Tarak, kumaşı oluşturan çözü ve atkı ipliklerinden çözü ipliklerinin arasından geçirildiği, dokuma tezgâhının bir parçasıymış. Deyimin gerçek anlamı kişinin bahsi geçen kumaşları dokumadığını anlatmaktaymış. Tekstil ile ilişkili böylesine teknik bilgi içeren bir deyim Türkçemize yerleşmiş olması çok ilgimi çekmişti. O günden bu yana atasözlerinde, deyimlerde ve hatta türkü sözlerinde geçen tekstil terimlerini not almaya başladım ve nihayetinde bu yazımı yazma kararını verdim.

“O tarakta bezi olmamak” deyimini ile zıt anlamlı olan “*kırk/bin tarakta bezi olmak*” deyimini gerçekte aynı anda birçok kumaş dokuyan bir dokumacıyı anlatmaktadır. Nasıl berberin solumazı, tellağın terlemezi, kahvecinin söylemezi makbul ise, dokumacının da “*işini ince eleyip sık dokuyanı*” makbuldür. Deyimde *elemek* kelimesi ile anlatılmak istenen, elekten un geçirir gibi, ipliklerin tek tek lamel, gücü ve taraktan geçirilmesi, yani “*tahar*” yapılmasıdır. Tarak gözleri inceldikçe kumaşın sıklığı artar. Kumaşın sık dokunması kolay bir iş değildir; dikkat, deneyim ve güç ister. Dilimizde, usta, titiz birisinin iş yapış şekli ile bu tarz bir bağlantı kurulmuştur.

Dokumacıların çalışma ilkeleri ile çeşitli öğütlerin bir arada kullanıldığı atasözlerimiz de vardır:

“*Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al*”

“*Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma*”

“*Bez alırsan Musul’dan / Mısır’dan, kız alırsan asilden*”

Kumaş üretmekteki tekniğin, sanatın ve özenin incelikleri, insan yetiştirmek ve insanların bakış açıları ile eşdeğer kılınmaktadır.

Tarak gibi mekik de dokuma tezgâhının bir parçasıdır. Mekik, çözü ipliklerinin arasından sıyrılıp kumaşın eni doğrultusunda ileri geri gidip gelerek taşımakta olduğu

atki ipliğini çözgü iplikleri arasına yatırarak, dokuma kumaş yapısını oluşturur. Her bir atki ipliğinin kumaşın içine yatırılması için, mekiğin dokuma tezgâhının bir yanından diğer yanına sürekli gidip gelmesi gerekir. “Mekik dokumak” deyimini ile anlatılmak istenen, dokuma tezgâhındaki mekik gibi iki yer arasında sürekli gidip gelme eylemidir. “Uzay mekiği” tamlamasındaki mekik kelimesi, terim anlamını net bir şekilde yansıtmaktadır. Böylelikle uzay mekiğinin işlevi kolayca tahayyül edilebilir.

Dokuma tezgâhı ile ilgili bir diğer deyim ise “şafıtı kaymak”tır. Şaft, başka mesleklerde de kullanıldığı anlam ile aynı olarak, dokuma tezgâhının yuvarlak ve temel bir mil parçasıdır. Çözgü iplikleri, gücü tellerindeki gözlerden geçirilir. Gücü telleri çerçeveler üzerindedir. Çerçevelerin şaft yardımı ile yukarı aşağı hareket ettirilmesi neticesinde çözgü iplikleri hareket ettirilmiş olur ve kumaşta desen oluşumu sağlanır. Şaftı kayan bir dokuma tezgâhının üreteceği deseni siz düşünün! Bir önceki cümlede geçen gücü kelimesi sakın size yabancı gelmesin. Bu kelime türkülerimizin birisinde şöyle geçmektedir:

*“İp attım ucu kaldı,
Tarakta gücü kaldı,
Ben sevdim eller aldı,
Yürekte acı kaldı”¹*

Bu türküdeki tarak kelimesinin de, az önce açıklanan dokuma makinesinin tarağı olduğu, “tası tarağı toplamak” deyimindeki gibi berber tarağı olmadığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Türkü anonim olsa da, türküyü yakanın dokuma ile yakınlığı gün gibi açıktır. Dokumacı kızlar türküsünün kime yazıldığı da ...

Türkülerden çeşitli dönemlerin tekstil ürünleri hakkında bilgi almak mümkündür :

*“Alverin feracemi anneciğim diksin,
O kıymetli İsmail’e kendisi gitsin”²*

Ferace, Osmanlı döneminde bayanların çarşıftan önce sokakta giydikleri üstlük olarak tanımlanabilir. Türkünün kaynak kişisinin Çanakkale Oynan köyü kadınları olması sebebi ile o yöredeki hanımların feraceyi günlük yaşamlarında kullandığı sonucuna varabiliriz.

1 TRT THM Repertuar Kitabı (1987) Ezgi adı: İp attım ulaş diye. TRT Repertuar sıra no: 2551. Yöresi: Sinop. Derleyen: Nida Tüfekci.

2 TRT THM Repertuar Kitabı (1987) Ezgi adı: Arda boylarında kırmızı erik. TRT Repertuar sıra no: 1826. Yöresi: Trakya. Derleyen: Serpil-Nihat Kaya.

Elbette ki o dönemlerde hazır giyim mümkün değildi. Feraceden libadeye tüm kıyafetler ya evde dikilir, ya da “*dar kumaştan bol gömlek diken*” ehil terzilere diktirilirdi. Eski zamanların aksine, günümüzde hazır giyim ürünleri çok yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Hazır giyimde makine sanayindeki gelişmelerin yanı sıra naylon, polyester gibi sentetik liflerin piyasaya sürülmesinin de önemli etkisi olmuştur. Bu sentetik liflerden üretilen naylon çorap gibi, yeni kuşak tekstil ürünleri dahi türkülerimizde yer bulmuştur :

“Öğretmene varamadım,
Naylon çorap giyemedim,
Muradıma eremedim”³

Naylon kelimesi “*naylon fatura*”, “*naylon staj*”, “*naylon belge*” söylemlerinde olduğu gibi bir işteki sahteciliği anlatır. Peki, neden naylon kelimesi sahtecilikle ilişkilendirilmiştir? İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Uzak Doğu’dan batıya gelen ipek miktarının azalması ve fiyatlarının artması üzerine ipeğin yerini tutabilecek bir kimyasal malzeme arayışına girilmiştir. Bu çalışmalar naylon polimerini doğurmuştur. Naylonu bir çeşit sahte ipek de denilebilir. Benzer şekilde günümüzde, piyasada “Çin ipeği” diye ifade edilen kumaşlar, % 100 polyesterden yapılmış kumaşlardır ancak ipeğe benzemektedirler.

Polimerlerin, ipeği taklit etme özelliği dilimizde ustalıkla kullanılmıştır. Bu örnekler, polimer yapı malzemelerin deyimlerimizde kullanıldığı ilk örnekler değildir. Polimerik malzemelerin kullanıldığı ilk örnek “*afyonu patlamak*” deyimidir. İskender Pala, bu deyim gerçeğin anlamını açıklamıştır (Pala 2004: 8).

Türkü sözlerimizdeki bazı tekstil terimlerine zamanla yüklenen çeşitli anlamlardan, dilin nasıl canlılık gösterdiği gözlemlenebilir :

“Al basmadan donu var
Suya da gider yolu var”⁴

Yukarıdaki Bergama türküsündeki “*don*” kelimesi o zaman şalvar anlamını, günümüzde ise iç çamaşırı anlamını taşımaktadır. *Don*, *gömlek*, *etek*, *hırka*, *halı*, *perde*, *yorgan*, *kavuk*, *fes* gibi tekstil mamullerini yapısında içeren, dilimize pelesenk olmuş, altmıştan fazla atasözü ve deyim vardır.⁵

3 TRT THM Repertuar Kitabı (1987) Ezgi adı: Sevdigime varamadım. TRT Repertuar sıra no: 1188. Yöresi: Ordu. Derleyen: Tuğrul Şan.

4 Ezgiye THM Repertuar Kitabı (1987) ve THM Sözlü Eserler Antolojisi (2000) kaynaklarında değinilmemiştir. www.zeybekoloji.com adresindeki bilgiye göre türkünün oyunu, Bergama yöresindeki en eski kadın halk oyunudur.

5 Bu deyim ve atasözlerine <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/> erişim adresinden ulaşılabilir.

İnsanlarımız günlük hayatlarında kullandıkları neredeyse tüm kelimeleri türkülerde “ilmek ilmek” işlemişlerdir. İlmek kelimesinden türeyen “ilmik” kelimesi örme kumaşların en küçük birimidir. Örme, dokumadan sonra en çok kullanılan geleneksel kumaş üretim tekniğidir. Toplumumuzda, el örgüsü, ev ekonomisine katkı amacının yanı sıra, boş zamanları değerlendirmek için çok uğraşılan bir meşgaledir. Dilimizde “başına çorap örmek”, “etten duvar örmek”, “ağlarını örmek” gibi deyimler vardır. Ağ örmek doğada örümceklere has bir özelliktir. “Örümcek” kelimesi oldukça akılcı bir şekilde örmek ve böcek kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Yukarıda verilen dokuma ile ilgili örnekler gibi, örme ile ilgili örnekler de dilimizde yer bulmuştur.

Dokumanın ve örmenin ham maddesi iplikdir. İplik, liflerin “iğ” yardımı ile eğrilmesi sonucu üretilir. Günümüzdeki modern iplik makineleri geliştirilmeden evvel, annelerimiz ipliklerini “öreke”, “kirmen”, “eğirmen” gibi eğirme aletleri kullanarak kendileri üretmişlerdir. Bu otantik eğirme işlemi ve aparatları genç nesil tarafından bilinmese de, argo “yok ananın örekesi” deyimini kulağımıza çalınmıştır.

İplik eğirmenin zorluğundan mı, yoksa hayat mücadelesinden mi bilinmez, iplik eğiren anneannelerimiz yaptıkları iş ile düşüncelerini harmanlayıp “dert eğirmek” deyimini dilimize kazandırmışlardır.

“Harmanlamak”, iplik yapımının ilk aşamasıdır. Doğal veya sentetik olan farklı lif partileri harmanlanarak iplik eğrilir. “Hallaç pamuğu gibi savrulmak” deyiminden anlaşılacağı üzere pamuk lifleri savrulularak hallaçlanır. Böylelikle pamuk, içerisindeki yabancı maddelerden ayrıştırılır. Farklı iki ya da daha fazla ham madde kullanılarak iplik yapılırsa, bu hammaddeler harman hallaç dairesinde harmanlanır. “Ak itin pamukçuya zararı vardır” atasözünün gerçek anlamı hileci bir esnafın köpek kıllarını pamuk lifleri ile harmanladığını anlatmaktadır. Köpek tüyleri kalındır ve iplik yapımına uygun değildir. Pamuk ipliğinin kalitesini düşürür. Ne zaman ki böyle bir kişinin “ipliği pazara çıkar”, kimse “onun ipiyle bir daha kuyuya inmez”. (İp, iplikten kalın ve dayanıklıdır. Pazar, ürünün iyi ve kötü özelliklerinin ortaya döküldüğü ve değerlendirmesinin yapıldığı yerdir. İpi ile kuyuya inilmesi ifadesinde ise, ipin kalitesizliği vurgulanarak güvenilmeyeceği belirtilmektedir.

Kalite, pazarda kalıcı olmanın temel koşullarındandır ve günümüzde önemi gittikçe artmaktadır. Çeşitli ürünlerin kalitesi dilden dile aktarılmıştır. “Bulunmaz Bursa / Hint Kumaşı” ve “İngiliz sicimi ile asılmak” deyimleri, sözü geçen yerlerde üretim kalitesinin ne kadar yüksek olduğuna ışık tutar. “Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir atlasan olsa çulu” atasözünün gerçek anlamı atlas kumaşın kalitesi ile ilişkilidir. 1502 yılında, Sultan II. Beyazid tarafından yürürlüğe konulan Kanunname-i İhtisab-ı Bursa kayıtlarındaki dokumalar bölümü incelendiğinde yüzyıllar önce bile

atlas kumaşın kadife, tafta gibi diğer kumaşlardan çok daha sık dokunduğu, bu nedenle de daha kaliteli olduğu görülmektedir.⁶ Sıklığına ek olarak “*sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas*” atasözünde de değinildiği üzere atlas, kalitesini ham maddesi olan ipeğe de borçludur.

İpek böcekleri dut yaprakları ile beslenir, kozalarını örerler. Bu kozalardan ipek lifi elde edilir. En değerli kumaşlar ipekten dokunur. “*Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz*” (kemha: çözücü ve atkısı ipek kumaş) derken bez ile pamuklu kumaş kastedilmektedir ve ipek ile pamuğun arasındaki kalite farkı vurgulanmaktadır.

İpek lifi üçgensel kesit geometrisi yapısı ile ışığı en iyi yansıtan doğal lifdir. Bu nedenle ipekten yapılan kumaşlar çok parlak olurlar. “*İpek gibi*” sözü nesnenin parlaklığını, kayganlığını ve dökümlülüğünü anlatır. “*Pamuk gibi*” deyimini ise bir nesnenin yumuşaklığını belirtir. Deyim, anlamını pamuklu ipliklerden veya kumaşlardan değil, çekirdeğinden ayrılmamış, tarladan toplanan ham pamuktan almıştır. “*Çırcırlanmamış*” pamuk tohumu, pamuk şekere benzer, yumuşaktır. Öte yandan “*kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar*”!

“*Hayat pamuk ipliğine bağlıdır*” derken de, pamuk ipliğinin kopma mukavemetinin düşük olduğuna işaret edilmektedir.

Pamuktan sonra en çok kullanılan doğal lif yündür. Koyun, keçi, deve gibi hayvanların derisinden elde edilen yün liflerinin yüzeyinde pulcuklar vardır. Ters yönlü liflerin pulcukları birbirleri içerisine geçerek, dokusuz bir yüzey oluşturur. Bu dokusuz yüzeye keçe denir. Eskiden yün liflerinden keçe yapmak için lifler ıslatılıp çignenirdi. “*Teptim keçe oldu, siviriltim külah oldu*” deyimini buradan gelmektedir. “*Keçesini sudan çıkarmak*” deyimini ise güç bir işin başarıldığını anlatmaktadır. Nedenine gelince; yün lifi, suyu seven (hidrofilik) ve suyu sevmeyen (hidrofobik) kimyasal kümeler içerir. Yün hemen ıslanmaz, ancak tamamen ıslandığı zaman da kendi ağırlığının % 30’u kadar su emebilir. Bu nedenle tamamen ıslanmış yün yumağının ya da keçenin hareket ettirilmesi çok güç olabilir. Keçe ile ilişkili bir diğer deyim “*Abayı yakmak*” deyimidir. Aba keçeden yapılan dokusuz bir kumaştır. Deyimin gerçek anlamı ise Mevlevilerin yaşam tarzı ile alakalıdır. Aba veya kepenek çobanlarımız tarafından yaz kış kullanılan bir kıyafettir. Keçeden yapılmış bir kıyafetin yaz ayları için uygun olmadığını düşünebilirsiniz, ancak yün çok iyi bir yalıtım malzemesidir. Beden ile dış ortam arasındaki ısı alışverişini engeller. Vücut ısıımızı koruyarak, yaz aylarında serin, kış aylarında sıcak hissetmemizi sağlar.

Doğduğu anda kundağa, ölünce kefene sarılan insanoğlu yaşamı boyunca tekstil ürünleri ile iç içedir. Hayatımızın vazgeçilmezi olan bu sanayi dalının terimleri

⁶ “Atlas-ı şehri, eski günlerde çözgüsü 4200 tel olurdu. Eni yarım arşın bir giraktan ziyadece olurdu.” Kanunname-i İhtisab-ı Bursa (1990).

deyimlerimizde, atasözlerimizde ve türkülerimizde yer almıştır. Zamanla da, tamamen halk dili ile bütünleşmişlerdir. Mesleki terimlerin günlük yaşantıda kullanılmasına güzel örnekler ortaya çıkmıştır. Yukarıda ele aldığım tekstil terimlerini içeren atasözlerimize ve deyimlerimize ek olarak aşağıdaki listeyi hazırladım. Listedeki deyimlerin ve atasözlerinin anlamlarının, yaptığım açıklamalardan sonra, şimdi daha da kolay anlaşılabilirliğini ümit ediyorum. Yazımda, “iğneden ipliğe” konu ile ilgili tüm deyim ve atasözlerini kapsadığımı savunamam, ancak yüzden fazla bir sayıya ulaştığımı söyleyebilirim.

Tablo 1 : Tekstil terimleri içeren diğer deyim ve atasözleri

<i>aba/kepenek altında er yatar</i>	<i>iğne ile kuyu kazmak</i>
<i>aba altından sopa göstermek</i>	<i>iğne ipliğe dönmek</i>
<i>aba gibi</i>	<i>iğne üstünde oturmak</i>
<i>aba vakti yaba, yaba vakti aba</i>	<i>iğne yutmuş ite (maymuna) dönmek</i>
<i>abanın kadri yağmurda bilinir</i>	<i>iğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır</i>
<i>akçe akıl öğretir, don yürüyüş</i>	<i>iki cambaz bir ipte oynamaz</i>
<i>Allah bilir kulunu ona göre verir çulunu</i>	<i>ipleri elinde tutmak</i>
<i>alışmadık götte don durmaz</i>	<i>ip inceldiği yerden kopar</i>
<i>anasının ipini satmış (pazara çıkarmış)</i>	<i>ip kırıldığı (koptuğu) yerden ulanır (bağlanır)</i>
<i>aslı astarı olmamak</i>	<i>ip takmak</i>
<i>astar bol olmayınca yüze gelmez</i>	<i>ipe çekmek</i>
<i>astarı yüzünden pahalıya gelmek</i>	<i>ipe dizmek</i>
<i>arsız neden arlanır, çul da giyer sallanır</i>	<i>ipe gitmek</i>
<i>ayağında donu yok, fesleğen takar başına</i>	<i>ipe sapa gelmemek</i>
<i>ayağına ip takmak</i>	<i>ipe un sermek</i>
<i>bir abam var atarım, nerede olsam yatarım</i>	<i>ipi çözmek</i>
<i>bir dikiş kaldı</i>	<i>ipi kırmak</i>
<i>bir don bir gömlek</i>	<i>ipi koparmak</i>
<i>bir gömlek fazla eskitmiş / üstün olmak</i>	<i>ipi sapı yok</i>
<i>bir iğne bir iplik olmak</i>	<i>ipin ucunu kaçırmak</i>
<i>(bir yere) abayı sermek</i>	<i>iplik çekmek</i>
<i>(birini) makaraya almak (sarmak)</i>	<i>ipten kazıktan kurtulmuş</i>
<i>cambaz ipte balık dipte gerek</i>	<i>kadife çekiç</i>
<i>çorap söküşü gibi gitmek (gelmek)</i>	<i>kadife ses</i>

çul içinde arslan yatar	<i>kafa (kafasını) ütölemek</i>
çulu düzmek (düzeltmek)	<i>kumaşı gösteren ütüdür</i>
dikiş tutturamamak	<i>küheylan at, çul içinde de bellidir</i>
doğmadık çocuğa don biçilmez	<i>kılıf uydurmak</i>
doksan kapının ipini çekmek	<i>kumaşı farklı olmak</i>
don gömlek kalmak	<i>makası farklı olmak</i>
donsuzun gönlünden dokuz top bez geçer	<i>sona kalan dona kalır</i>
esrik devenin çulu eğri gerek	<i>tabak sevdiği deriyi yerden yere çalar</i>
eteğini başına atmak	<i>tazı o tazı ama çulu değişmiş</i>
güzellik ondur, dokuzu dondur	<i>terzi kendi söküüğünü dikemezmiş</i>
havlu atmak	<i>terziye dinlen demişler ayağa kalkmış</i>
herkesin arşınuna göre bez vermezler	<i>terziye göç demişler, iğnem başımda demiş</i>
iğne atsan yere düşmez	<i>terzinin işi kötü, ayıbını örten /yüzünü güldüren ütü</i>
iğne deliği gibi	<i>ulularla urgan çekişme</i>
iğne deliğinden geçmek	<i>vur abalıya</i>
iğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek	<i>yerine düşmeyen gelin yerine yerine, boyuna düşmeyen esvap sürüne sürüne eskeri</i>
iğne deliğine girmek	<i>yüz bulunca / verince astar istemek</i>

Kaynakça

Pala, İskender (2004), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı yayınları.

Türk Standardları Enstitüsü (1990), *Kanunname-i İhtisab-ı Bursa / The Law of the Municipality of Bursa*, Ankara: TSE yayınları, Erişim Adresi: <http://www.tse.org.tr/tse-hakkında/ilk-standard>

TDK, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Erişim Adresi: <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>

TRT (1987), *TRT THM Repertuar Kitabı*, Ankara: TRT Müzik Dairesi Başkanlığı.

TRT (2000), *THM Sözlü Eserler Antolojisi, Cilt I*, Ankara: TRT Müzik Dairesi Başkanlığı. Gömlek, etek, hırka, halı, perde, yorgan, kavuk ve fes gibi tekstil mamullerini yapısında içeren, atasözü ve deyimler (64 adet).

al gömlek gizlenmez	etek takmak (giymek)
bir don bir gömlek	etekleri tutuşmak
bir gömlek aşağı	etekleri uzamak
bir gömlek fazla eskitmiş olmak	etekleri zil (ıslık veya çalpara) çalmak
(birini) gömleğinden (gömlekten) geçirmek	eteklerini indirmek
don gömlek kalmak	eteklerini toplamak
el üstünde gömlek eskimez	köpek sürünmekle etek kesilmez
gömlek değiştirmek	bir lokma bir hırka
gömlek eskitmek	gürültü istemeyen kazancı (bakırcı) dükkânına girmez (hırkasını başına çeker)
kanlı gömlek gizlenmez	hırkayı başına çekmek
(bir şeyden) el ayak (etek) çekmek	halı altına süpürmek
(birinin) eteğini toplamak	yüz verdik Aliye geldi etti haliya
dünyadan el etek (elini eteğini) çekmek	ar ve hayâ perdesi yırtılmak
el etek öpmek	devletli gözü perdeli olur
el etek tutmak	hayâ perdesi yırtılmak
eteğe varmak	perde çekmek
eteği ayağına dolaşmak	perde inmek
eteği kirlenmek	perde kurmak
eteğinde namaz kılınmak	perdelerini açmak
eteğindeki taşı dökmek	perdelerini kapamak
eteğinden ayrılmamak	tiyatro tamamen kapanmak.
eteğinden el çekmek	üstüne perde çekmek
eteğine düşmek (sarılmak)	aça dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış
eteğine yapışmak (sığınmak)	attan düşene yorgan döşek, eşekten düşene kazma kürek
eteğini başına atmak (sarmak)	ayağını yorganına göre uzat
eteğini çekmek	dokuz yorgan eskitmek (paralamak)
eteğini tutmak	kavga bizim yorganın başına imiş
eteğiyle mum söndürmek	pire için yorgan yakmak
etek açmak	pireye kızıp yorgan yakmak
etek öpmek	yatak yorgan yatmak
etek öpmekle dudak aşınmaz	yorgan döşek yatmak
etek silmek	yorgan gitti, kavga bitti

Makale içerisinde kullanılmış olan tekstil terimleri ve tekstil terimleri içeren atasözü ve deyimler

“O tarakta bezi olmamak”	“Örümcek”
“kırk/bin tarakta bezi olmak”	“iğ”
“işini ince eleyip sık dokumak”	Eğirmek
Lamel	“öreke”
gücü	“kirmen”
tarak	“eğirmen”
atki ipliği	“yok ananın örekesi”
çözgü ipliği	“dert eğirmek”
“tahar”	“Harmanlamak”
“Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al”	“Hallaç pamuğu gibi savrulmak”
“Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma”	“Ak itin pamukçuya zararı vardır”
“Bez alırsan Musul’dan / Mısır’dan, kız alırsan asilden”	“ipliği pazara çıkar”
Mekik	“onun ipiyle bir daha kuyuya inmez”
“Mekik dokumak”	İp-iplik arasındaki fark
“Uzay mekiği”	“Bulunmaz Bursa / Hint Kumaşı”
“şaftı kaymak”	“İngiliz sicimi ile asılmak”
Ferace	“Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir atlastan olsa çulu”
Libade	“sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas”
“dar kumaştan bol gömlek dikmek”	“Üvey, öz olmaz; kemha, bez olmaz”
“naylon fatura”	“İpek gibi”
“naylon staj”	“Pamuk gibi”
“naylon belge”	“Çırçır”
“Çin ipeği”	“kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar!”
“afyonu patlamak”	“Hayat pamuk ipliğine bağlıdır”
“ilmek ilmek”	“Teptim keçe oldu, sivirilttim külâh oldu”
“ilmik”	“Keçesini sudan çıkarmak”
“başına çorap örmek”	“Abayı yakmak”
“duvar örmek”	Kepenek
“etten duvar örmek”	iğneden ipliğe”
“ağlarını örmek”	